

- ³⁹ Německo. *Souhrnná teritoriální informace*, op. cit., s. 37.
- ⁴⁰ DHIT *Konjunkturumfrage 2015. Lage und Erwartungen deutsche Unternehmen in Tschechien*. On-line: tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Presse/PM_2015/DTIHK_Konjunkturumfrage_2015.pdf.
- ⁴¹ Podivínský, Tomáš Jan–Ehler, Tomáš: *Německý fenomén Industrie 4. 0. Inspirace pro český průmysl, vědu a výzkum*. Trade News 1/2016, s. 26.
- ⁴² Česko patří v EU k plátcům jedné z nejnižších minimálních mezd. ČTK, 26. 2. 2015.
- ⁴³ Sobotka: Energetická unie nemá omezit svobodu energetického mixu. ČTK, 14. 7. 2015.
- ⁴⁴ MPO ČR: Česká republika se nepřipojí k dopisu evropských zemí ohledně Nord Stream II, 2. 12. 2015. On-line: www.mpo.cz/zprava166791.html.
- ⁴⁵ Interview autora na MZV SRN, odbor východní Evropy, Berlín, 10. 7. 2016.
- ⁴⁶ Mládek: Německo musí začít vnímat dopad své energetiky na sousedy. ČTK, 26. 3. 2015.
- ⁴⁷ Provozovatel přenosové soustavy ČR, společnost ČEPS, zahájil stavbu ochranných PST transformátorů. Velvyslanectví České republiky v Berlíně, 3. 6. 2015.
- ⁴⁸ Německo nevyklučuje vysokorychlostní železnici z Berlína do Prahy. ČTK, 10. 2. 2015.
- ⁴⁹ Děčinský jez může dostat povolení nejdříve v roce 2019, uvedl Tók. ČTK, 12. 6. 2015.
- ⁵⁰ Německo zatím nebude trvat na minimální mzdě pro řidiče kamionů. ČTK, 10. 2. 2015.
- ⁵¹ MPSV ČR: MPSV zveřejnilo stanovisko k německé minimální mzdě. Tisková zpráva, 7. 5. 2015.
- ⁵² Memorandum o porozumění mezi ministerstvem kultury ČR a Bavorským státním ministerstvem vzdělání a kultury, vědy a umění Svobodného státu Bavorsko, Spolková republika Německo, 4. 5. 2016.
- ⁵³ Policie z různých zemí včetně ČR odhalila miliardový podvod s DPH. ČTK, 14. 7. 2015.
- ⁵⁴ Ministři vnitřní: Množství pervitinu z Česka v Německu mírně klesá. ČTK, 16. 10. 2015.
- ⁵⁵ Česko-německý fond budoucnosti. Výroční zpráva 2015. Praha 2016, s. 60–64.
- ⁵⁶ Husovo jméno a tvář hledí v Kostnici z desítek plakátů. ČTK, 3. 7. 2015.
- ⁵⁷ Český film o Husovi se setkal s velkým zájmem německých diváků. ČTK, 5. 7. 2015.
- ⁵⁸ Na sudetoněmeckém sjezdu nezapomněla připomínka Benešových dekretů. ČTK, 23. 5. 2015.
- ⁵⁹ Posselt: Vyhánění jako po válce se nesmí ve světě opakovat. ČTK, 24. 5. 2015.
- ⁶⁰ Deklarace smíření a společné budoucnosti. Brno, 19. 5. 2015. On-line: www.zitbrno.cz/deklarace-smireni-a-spolecne-budoucnosti.
- ⁶¹ Velvyslanec ČR v Německu chce více spolupráce v drogové prevenci. ČTK, 27. 2. 2015.
- ⁶² Sudetští Němci vypustili ze stanov snahu o vrácení majetku. ČTK, 1. 3. 2015.
- ⁶³ Kraje podepsaly dohodu se Saskem o spolupráci záchranek. Ústecký kraj – Oficiální web, 26. 11. 2015. On-line: www.krustecky.cz/krajepodepsalydohodusesaskemospolupraci-zachranek/d1694274/p1=204698.
- ⁶⁴ ČR a SRN rozvinou strategické vazby. Právo, 4. 7. 2015.
- ⁶⁵ Žák, Václav: *Střet hodnot a zájmů*. A2, 4. 3. 2015.
- ⁶⁶ Fiala, Zbyněk: *Mýlí se Němci, nebo my?* ParlamentníListy.cz, 18. 3. 2016. On-line: parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1415 & clanek=366789.
- ⁶⁷ *Bouřlivá diskuze o migraci na půdě sněmovního Výboru pro evropské záležitosti*. Blog iHNed.cz, 4. 11. 2015. On-line: evropske-hodnoty.blog.ihned.cz/c1-64823450-bourлива-diskuze-o-migraci-na-pude-snemovniho-vyboru-pro-evropske-zalezitosti.
- ⁶⁸ Viz např. pašálně kritický příspěvek: *Profesor Krejčí: Německo na všechny problémy reagovalo se zpožděním a ještě je zesílilo*. ParlamentníListy.cz, 25. 12. 2015. On-line: www.parlamentnilisty.cz/article.aspx?rubrika=1337 & clanek=414378.
- ⁶⁹ Housková, Sylvie: *Když Merkelová nebere telefon. Česko-německé vztahy jsou nejhorší za 20 let*. Hospodářské noviny, 1. 10. 2015. On-line: archiv.ihned.cz/c1-64678270-kdyz-merkelova-nebere-telefon-cesko-nemecke-vztahy-jsou-nejhors-i-za-20-let.

Kapitola 6 Visegrádská spolupráce, Polsko, Slovensko a Rakousko v české zahraniční politice

Michal Kořan

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE, POLSKO, SLOVENSKO A RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V analýze za rok 2014 bylo konstatováno, že střední Evropa nabyla v české politické diskusi v roce 2014 postavení, jakému se netěšila přinejmenším od poloviny devadesátých let. Rok 2015 pak tuto laťku ještě posunul výše, byť důvody k této prominenci rozhodně nejsou povzbudivé. Česká středo-evropská politika byla v roce 2015 ovlivněna především bobtnající politickou krizí ve střední Evropě a v Evropě obecně, mezinárodněpolitickým vývojem, doznívající vnitropolitickou debatou o „české“ střední Evropě a v neposlední řadě – z hlediska výkonu politiky – také přípravou a převzetím předsednictví ve Visegrádské skupině v červenci 2015. Česká republika převzala předsednictví Visegrádské skupiny od Slovenska za snad nejturbulentnějších podmínek v celé historii regionu přinejmenším od vstupu do EU, ale pravděpodobně od pádu železné opony.

První polovina roku 2015 se ještě nesla v duchu úžasu z agresivního ruského chování vůči Ukrajině a v duchu pokračující nejistoty stran budoucnosti Řecka a eurozóny. Na přelomu jara a léta však s evropskou politikou – jak unijní, tak národní – dramaticky zamíchal rostoucí příval válečných uprchlíků a imigrantů z Blízkého východu a z Afriky. Překvapivé ruské angažmá v syrské válce a strašlivé teroristické útoky v Paříži v listopadu 2015 ještě přilily olej do rozmáhajícího se ohně nedůvěry, pocitu ohrožení a chaosu v Evropské unii.¹ Z důvodů dosud ne zcela jasných se tento chaos a obecná nedůvěra v politiku nejrazantněji promítl právě do politického dění ve střední Evropě. Narůstající nespokojenost s vládními politickými elitami zvyšuje v celé Evropě přitažlivost politických hnutí, tíhnoucích k populismu a extremismu.

Ovšem právě v zemích V4 se tyto proudy dostaly přímo do exekutivy či velmi blízko k ní. Toto lze jednoznačně tvrdit o Maďarsku, populistické instinkty jsou však silně patrné i na Slovensku (zejména v souvislosti s blížícími se parlamentními volbami na jaře 2016) a v Polsku, kde se po prezidentské a vládní výměně na podzim 2015 objevily proti-unijní a protiněmecké akcenty. Ani Česká republika pochopitelně není prostá silných náběhů k populismu a silné politické polarizaci, koaliční vláda se nicméně až na výjimky těmto svodům spíše ubránila.

Tento mezinárodněpolitický, evropský, regionální i vnitropolitický kontext tak přinesl pro českou středoevropskou politiku ojedinělou viditelnost, a to i ve srovnání s rokem 2014, který též byl v tomto ohledu unikátní. Viditelnost i náročnost středoevropské agendy byla ještě posílena o dobíhající debatu o „české“ střední Evropě, o níž zpravovalo loňské vydání této publikace. Mezi středoevropská dilemata roku 2015 patřily ve své podstatě existenciální otázky české zahraniční politiky. Jedním z hlavních dilemat bylo, jak uchopit vztah s Německem, které bylo ve vládou schválené koncepci české zahraniční politiky (červenec 2015²) považované za „*klíčového partnera*“, které však zároveň bylo jednou z hybných sil té reakce na migrační vlnu vzdalující visegrádský region od velké části EU a zejména Německa. Druhé dilema, které zůstalo nevyřešeno, se týkalo Polska: jak nalézt správný postoj vůči severnímu sousedovi, jenž je v nové koncepci označen jako strategický partner, jehož je v tandemu s ČR možné považovat za kritickou osu visegrádské skupiny a jenž se po změně vlády na podzim 2015 začal viditelně vzdalovat německému pojetí integrace. Třetí dilema se týkalo Maďarska a Slovenska: obě země vykazovaly tendence k nacionalističtější a proti-unijní rétorice i politickým postojům. Visegrádská skupina se v důsledku těchto posunů dostávala stále častěji do středu zájmu evropských médií a politiků, ovšem nikoli v pozitivním slova smyslu. Naopak, stávala se stále častějším terčem kritiky. Tato kritika byla mnohdy zjednodušená. Zahraniční, ale i domácí kritické reflexe vezoucí se na vlně nevole, aniž by před tím věnovaly V4 větší pozornost, nerozlišovaly mezi „Visegrádem“ jako regionálním uskupením a jednotlivými státy V4. V každém případě se Česká republika ocitla v čele uskupení, které sdružovalo státy, odcizující se Německu (deklarovanému klíčovému partneru české diplomacie), sdružení, které na sebe poutalo výraznou negativní mezinárodní pozornost, které však zároveň představuje jednu z hlavních platforem pro tvorbu české zahraniční politiky. S postupujícím časem se ukázalo, že česká vládní koalice není hluchá k postojům té části veřejnosti, jež by ráda viděla hranice České republiky jako neprodyšnou stěnu vůči uprchlické vlně (ale vlastně vůči čemukoli „cizímu“), a její postoje se v mnohém shodovaly se zbytkem V4. Dilema vyplývající z pocitovaného vzdalování střední Evropy „Západu“ však zůstalo.

Polarizace názorů stran české středoevropské politiky byla patrná již v roce 2014, v tomto roce však nedošlo k politizaci. V roce 2015 jsme pak již byli svědky jak nárůstu polarizace, tak i politizace. V průběhu roku 2015 se prohloubilo obecnější politické štěpení v Evropě, které přestává sledovat tradiční pravo-levé spektrum, společnost a politika se začaly dělit dle linie *otevřené/pluralitní* versus *uzavřené/defenzivní* pojetí politiky. Vzhledem k výše popsanému vývoji v regionu, jenž toto dělení rovněž zrcadlil, se Polsko, Maďarsko i Slovensko staly nepoměrně častějším tématem

parlamentních diskusí, ale dokonce i interpelací. Parlamentní diskuse se rovněž týkaly otázky obrany regionu a role NATO, ale téměř poprvé od roku 2007, kdy tuto dimenzi sledujeme, se na pořad poslaneckých jednání dostalo ve větší míře i téma Visegrádu jako takového. To pochopitelně bylo způsobeno i českým předsednictvím ve Visegrádu, neboť se k tomuto tématu vyjadřoval jak premiér Bohuslav Sobotka, tak i ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek. Přesto se ukázalo, že téma střední Evropy, které bylo vůči politizaci po mnoho let zcela imunní, se téměř přes noc stalo jiskřivým a rozdělovacím politickým tématem. Jak však uvidíme v následující části, do reálného výkonu politiky a diplomacie se tato polarizace a zvýšený zájem v roce 2015 viditelně nepromítly. Česká středoevropská politika usilovala o umírněnou až dokonce vyvažující politiku.

VISEGRÁDSKÁ SKUPINA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Mnohonásobné krize zasáhly Evropu a svět již v roce 2014, kdy ČR začala své předsednictví připravovat, a dále eskalovaly na jaře a v létě 2015, kdy Praha předsednictví přebírala. Vícenásobné geopolitické a společenské tlaky působily výrazné divergence v postojích jednotlivých zemí V4 a v Evropě obecně. Díky mnohaletému budování komunikačních a koordinačních mechanismů se dařilo v průběhu roku 2014 udržet politický i pracovní dialog, a to i o těch nejcitlivějších věcech, jako obrana či východní politika. Nelze nicméně zastírat, že se Visegrádská skupina v roce 2014 dostala do mezí „životní“ situace. Rozdíly v národních politikách jednotlivých států tváří v tvář jedné z největších krizí (geopolitické a unijní) byly natolik zásadní, že by do budoucna mohly znemožnit koordinaci i komunikaci.³ Hlavním mottem českého předsednictví V4 se tak stala „důvěra“. Heslo „V4Trust“⁴ odráželo na jedné straně snahu oslabit odstředivé tendence v regionu a posílit důvěru mezi partnery (a patrně i důvěru ve Visegrád), na straně druhé odráželo změny v politickém chápání podstaty visegrádské spolupráce české diplomacie pod taktovkou ČSSD. Visegrádská skupina měla omezit své velké zahraničněpolitické cíle, které ji charakterizovaly v posledních několika letech, a měla se více orientovat na vnitřní soudržnost. Nepřehledný a dynamický mezinárodní vývoj a přešlapující Evropská unie v otázkách vnější politiky navíc znamenaly, že ucelenější a robustnější diskuse k tradičním regionálním zahraničněpolitickým prioritám (východní Evropa a Balkán) na půdorysu V4 nezačala a Česká republika o ni neusilovala.

Vzhledem k překotnému mezinárodnímu vývoji a spíše omezeným ambicím a očekáváním od možností V4 se český předsednický program zaměřil na několik oblastí, které měly potenciál přinést konkrétní a praktický dopad (energie, energetická infrastruktura, obranná spolupráce, digitální a sociální agenda). Z programu je patrné, že neměl ambice se dotýkat zásadních evropských politických témat – důvody mohly být dva: buď vedení Černínského paláce nepovažovalo V4 za patřičnou platformu pro podobné kontemplace, které by se měly odehrávat spíše na půdorysu ČR–Německo, nebo očekávalo, že rozdělená V4 by i bez toho neměla k zásadním evropským tématům příliš co říci. Bez ohledu na deklarované cíle předsednictví, vývoj v roce 2015 se

odehrával zcela mimo původní předpoklady tvůrců programu a české předsednictví muselo na tento vývoj reagovat.

Proměna průběhu předsednictví byla patrná hned na jeho úvodu, když se počátkem září v Praze mimořádně setkali předsedové vlád V4, aby projednali eskalující problémy některých unijních zemí s bezprecedentním nárůstem žadatelů o azyl z mimoevropských zemí (zejména z válkou postižené Sýrie, Afghánistánu, Iráku či Eritreje). Podobně jako v roce 2014, kdy se V4 setkala mimořádně k migraci z Ukrajiny, i v tomto případě se skupina ocitla především pod tlakem Maďarska, které bylo nejvíce vystaveno uprchlické vlně v létě 2015 a jehož vláda učinila z otázky imigrace nejdůležitější maďarské politické téma. Visegrádská skupina se v zásadě shodla na defenzivní pozici, a sice že řešení uprchlické krize je z hlediska V4 zemí možné pouze na základě existující evropské legislativy. V tomto se skrývala tři základní poselství: zaprvé, premiéři visegrádských zemí tím odmítli *ad hoc* iniciativu německé kancléřky Angely Merkelové, jež na konci srpna prohlásila, že Německo poskytne útočiště všem válečným uprchlíkům ze Sýrie, kteří jsou v nouzi; zadruhé se tím jasně vymezili proti povinným kvótám na přerozdělování uprchlíků, které se měly stát součástí unijního řešení; zatřetí doslovně zdůraznili zodpovědnost hraničních zemí schengenského prostoru za ochranu vnějších schengenských hranic, čímž poskytli politickou legitimizaci kontroverzním krokům maďarského vedení na maďarsko-srbských hranicích, učiněným v zájmu ochrany hranic před uprchlíky.⁵ Tímto společným prohlášením visegrádští premiéři předznamenalí pozici, již tyto země zastávaly po zbytek roku a za niž si vysloužily stále větší kritiku ze strany některých tzv. „starých“ unijních zemí. V této nejviditelnější oblasti se visegrádská skupina ocitla pod zjevnou dominancí maďarského premiéra a ministra zahraničních věcí, kteří svým velice asertivním a proaktivním způsobem přispěli k rodícímu se narativu o „novém Visegrádu“, jenž se vymanil ze své adolescentní závislosti na EU a adorace všeho, co z jejího lůna vzejde. Nový, dospělý Visegrád je sebevědomý, emancipovaný a jako takový se stal silným a nezávislým aktérem, schopným prosazovat své priority vůči Evropské unii.

České diplomacii, která toto pojetí s největší pravděpodobností nesdílí, se v průběhu roku ani v předsednické roli nepodařilo zabránit tomu, aby podobný narativ nabíral na síle a nestal se jedním z hlavních prizmat, jakým byl Visegrád nahlížen jak mezinárodními partnery, tak i zainteresovanou veřejností uvnitř V4. Visegrádská skupina a partneři dále na západ se pozvolna začali utápět ve spirále vzájemného obviňování a ostrakizace. České předsednictví nicméně usilovalo o posílení či přinejmenším udržení komunikační linky s Německem, jež se ve střední Evropě stávalo synonymem pro katarzi problémů s nárůstem migračního tlaku (který se ovšem prakticky dotýkal pouze Maďarska, nikoli Slovenska, ČR či Polska). Před polovinou září 2015 se tak setkali v Praze ministři zahraničních věcí V4 plus Německo a Lucembursko (právě předsedající země Radě EU). Společné jednání patrně velké sblížení názorů nepřineslo, neboť nebylo přijato společné prohlášení všech ministrů, ale jen ministrů V4.⁶ V něm byl opět zopakován odpor proti povinným kvótám jako hlavnímu nástroji řešení krize a navíc v něm zazněla další témata, která spoludefinovala postoj Visegrádské skupiny pro další měsíce. Šlo především o zaměření na tzv. balkánskou migrační cestu, která nejen že se nejbližší dotýkala středoevropského regionu, ale zároveň hro-

zila rozdmýchat latentní napětí na Balkáně. Kromě toho V4 zdůrazňovala nutnost přenesení řešení problémů do zemí původu a také přenesení zodpovědnosti na další multilaterální fóra (jako OSN či Africká unie).

Přesto lze říci, že za daných okolností se v průběhu první poloviny svého předsednictví (druhá polovina roku 2015) dařilo české diplomacii držet Visegrádskou skupinu ve funkčním a kooperativním stavu. Nepodařilo se sice vtisknout Visegrádu nějaký nový výrazný smysl, což se nabízelo jako jedna z možností vzhledem k blížícímu se výročí 25 let od svého založení, ale obezřetnou a nepřiliš ambiciózní politikou česká diplomacie přispěla k překonání několika měsíců, které lze bez nadsázky označit za krizové. Visegrádská skupina pokračovala ve standardní koordinaci a komunikaci před evropskými summity, stejně tak jako před setkáními Rady pro všeobecné záležitosti či Rady pro zahraniční záležitosti. Pro českou zahraniční politiku je existenciální nutností udržovat otevřené a pokud možno kooperativní komunikační kanály se svými bezprostředními sousedy. Zároveň může být obtížné rozpoznat hranici, za níž jsou vzájemné politické rozdíly natolik vyhocené, že jejich překonání není možné bez obětování některých vlastních principů. K této hranici se však střední Evropa přinejmenším v roce 2015 nedostala. Naopak, nadále platí postřeh z roku 2014, a sice, že bez existence Visegrádu, jako tlumící a moderující platformy, bychom mohli být svědky toho, jak se národní politika i rétorika jednotlivých zemí radikálněji vyostřila, a to i vůči svým regionálním partnerům, k čemuž ani náznakem nedošlo. Schopnost tlumit regionální národní rozdíly ve velice prchavém mezinárodním prostředí, tedy i v roce 2015, byla klíčovým rysem visegrádské spolupráce.

Hlavním cílem předsednictví bylo obrátit se dovnitř regionu, posílit intraregionální soudržnost a ideálně rovněž i důvěru. Nešlo o nové téma, v mnohých předchozích programech se již v té či oné podobě objevovalo, až české předsednictví 2015–2016 z něj nicméně učinilo zásadní politický bod. Tuto skutečnost lze ocenit, neboť regionální koheze byla v minulosti vždy pojmána jako technická či administrativní záležitost, aby ovšem bylo dosaženo nějakého pokroku, je nutné ji představit jako velké politické téma. Jedním z konkrétních kroků, který by měl posílit regionální propojenost a kohezi, bylo podepsání Memoranda o porozumění pro regionální spolupráci v oblastech inovací a *start ups* (říjen 2015). Ke skutečnému rozvinutí potenciálu, skrývajícím se za pojmem „regionální soudržnost“, je ještě dlouhá cesta a až zpětně bude možné posoudit, zda se českému předsednictví podařilo ji alespoň nastoupit. Dle nezávislé zprávy,⁷ která hodnotila české předsednictví v jeho polovině, nadále zůstává mnoho oblastí, jež leží mimo finanční i technické možnosti visegrádských zemí, stejně tak i mimo větší politický zájem jejich představitelů. Jde zejména o dopravní infrastrukturu a velmi neuspokojivý stav přeshraničního propojení. V roce 2014 byla ustanovena Vysoká pracovní skupina k dopravní infrastruktuře. Je zapotřebí tuto iniciativu doplnit o další podobné a sledovat a hodnotit jejich pokrok tak, aby se zajímavé impulzy neztratily v předivech byrokratických postupů a nefungovaly pouze ze setrvačnosti. To samé platí i pro spolupráci v územním plánování, které je dlouho diskutovaným tématem, ovšem bez významnějšího vývoje. Další oblastí, o níž se na různých fórech často hovoří, ovšem bez většího dopadu, je spolupráce v oblasti výzkumu, vývoje a inovací, či propojování a podpora malých a středně velkých podniků v regionu.

K posunu došlo v oblasti parlamentní spolupráce, jež již za slovenského předsednictví dospěla k určité formalizaci, a to na úrovni předsedů parlamentů.

Kromě toho pokračovala a v některých případech se i rozvíjela resortní spolupráce ve formátu V4. Velice aktivně se vyvíjela agenda ministerstev zodpovědných za hospodářství, průmysl a obchod (v českém případě jde o Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR). Kromě již zmíněné digitální oblasti, v níž došlo k bezprecedentnímu počtu seminářů a setkání a podpory začínajících podnikatelů (*start ups*), šlo rovněž o energetiku (viz kapitola Lukáše Tichého o energetice ve vnějších vztazích ČR). Robustní komunikace probíhala také v portfoliu resortů, zabývajících se regionálním rozvojem a kultury. Resorty financí se pod českým předsednictvím zaměřily na otázku vyhýbání se placení daní a daňovým podvodům.

V předsednickém programu kladla kromě vnitřní koheze česká diplomacie na přední místo spolupráci v obraně a bezpečnosti. Roky 2013 a 2014 poskytly této oblasti robustní politickou základnu, české předsednictví se hodlalo soustředit na konkrétní posuny. Migrační agenda ovlivnila i tuto formu spolupráce, V4 nabídla asistenci Maďarsku a Slovinsku při ochraně jejich vnějších hranic. V prosinci se pak mimořádně k migračním otázkám sešli i vysocí představitelé resortů obrany (na pozvání a pod patronací českého ministra Martina Stropnického) a předběžně nabídli asistenci také Makedonii. Tím nejhlavnějším dlouhodobým tématem ale byla pochopitelně realizace visegrádského bojového uskupení, jehož pohotovost byla plánována na první polovinu roku 2016 a o kterém se v rámci V4 hovoří již přinejmenším od roku 2008. Ve dnech 12. až 20. 11. 2015 se v polském vojenském výcvikovém prostoru Drawsko Pomorskie a v Centru řízení pozemních operací v Krakově uskutečnilo v rámci přípravy bojového uskupení závěrečné mezinárodní certifikační cvičení Common Challenge 2015. Jeho cílem bylo konečně prověření schopností společné jednotky při plánování a vedení vojenské operace pod velením EU. „*Společná bojová jednotka států V4 bude mít více než 3700 vojáků. Polsko, jako vedoucí země, vyčleňuje více než 1800 vojáků, Česká republika na 730, Maďarsko 640 a Slovensko více než 460 vojáků. Polsko poskytne hlavní část bojových manévrových sil. Zdravotnický a logistický modul je připravena vyčlenit Česká republika, ženijní jednotky a jednotku civilně-vojenské spolupráce Maďarsko a jednotku ochrany proti zbraním hromadného ničení Slovensko.*“⁸

Zůstává otevřenou otázkou, v jaké formě a zda vůbec se podaří udržet společné kapacity, které se obtížně rodily v mnoha letech i po uplynutí šestiměsíční bojové pohotovosti uskupení. Zatímco je jasné, že bojové uskupení nezůstane pohromadě ve své hotovostní podobě, diskutuje se o možnosti o zachování jednotlivých národních částí uskupení jako modulární síly pro operace EU či dokonce NATO v případě krizových situací. Konkrétní návrhy však ještě nebyly do konce roku 2015 specifikovány. Každopádně se ministři obrany dohodli, že ve druhém pololetí roku 2019 by měla V4 opět dát své bojové uskupení k dispozici. Mezi dalšími oblastmi spolupráce pak byly plány na posílení letecké přeshraniční spolupráce, ustanovení středoevropského leteckého výcvikového centra, posilování role multinárodních sil Severovýchod ve Štětíně a vytvoření visegrádské vojenské vzdělávací platformy (VIGMILEP). Stejně tak se V4 chtěla aktivně stavět k implementaci závěrů Evropské rady, týkající se SZBP.

V loňské analýze bylo konstatováno, že rok 2014 byl vyvrcholením mnohale-tého procesu postupného, pomalého a často bolestivého procesu sblížení v oblasti obrany. Zároveň byl vysloven odhad, že až následující léta ukáží, zda plány, které se dostaly na již velmi detailní a praktickou úroveň, budou v nějaké podobě vůbec implementovány. Rok 2015 v tomto ohledu příliš nadějí neposkytl. S výjimkou realizace visegrádského bojového uskupení byl učiněn jen velmi malý skutečný pokrok. Například ambice stran společných akvizic zůstaly nenaplněny ze sta procent. Důvodů k této stagnaci je více. Kromě toho, že jakýkoli pokrok v oblasti obranné spolupráce je tradičně nutné hodnotit s trpělivostí pohybu ledovce, nadále platí, že zásadně odlišné vnímání hrozeb jednotlivých visegrádských zemí přispívá také k odlišnému přístupu k posilování obranných kapacit, a tím je i omezena vlastní spolupráce. K tomu přičítáme nevypočitatelné mezinárodní bezpečnostní prostředí, které se zatím zdá spíše posilovat nacionalizaci než internacionalizaci obrany, a v neposlední řadě také fakt, že Polsko, jako zásadní partner a dokonce i hybatel obranné spolupráce, v podstatě celý rok 2015 žilo prezidentskými a následně parlamentními volbami a po nich pak zásadními změnami ve všech resortech, včetně resortu obrany.

Přesto je pro region klíčové, aby obrana zůstala jedním z pilířů spolupráce, a to ze dvou důvodů. Jedním z nich je praktická potřeba sdílení kapacit, zkušeností a zvyšování interoperability vojenských sil jednotlivých zemí. Druhým důvodem je skutečnost, že obranná spolupráce je jedním z nejdůležitějších nástrojů pro budování vzájemné důvěry. Je nanejvýš doporučeníhodné, aby bylo co nejdříve přistoupeno k důslednému vyhodnocení pokroku ve všech oblastech, které byly politickým vedením V4 narýsovány v roce 2013 a 2014. Důležitým testem politické roviny obranné spolupráce pak také bude shoda či naopak její nedostatek ve věci budoucnosti NATO. Polsko se připravovalo na summit NATO v červenci 2016 ve Varšavě a vyvíjelo mimořádné úsilí o aktivizaci středo- a východoevropského regionu (tzv. východní křídlo NATO). Česká republika dala opatrně najevo, že se nutně necítí jako součást tohoto uskupení (jedním z podobných signálů byla neúčast prezidenta Miloše Zemana na prezidentském setkání této neformální skupiny v Bukurešti na podzim 2015).⁹ V minulosti byla V4 nejbližším formátem, kde byly pozice před summitu NATO koordinovány – určitě to platilo pro vyjednávání nového strategického rámce NATO či pro summit NATO v Chicagu v roce 2012. Před summitem ve Walesu v roce 2014 se již V4 aktivně nekoordinovala a summit ve Varšavě byl prozatím diskutován nikoli ve visegrádském, ale v širším regionálním formátu. Přesto se premiéři V4 zavázali, že na jaře 2016 vydají politickou deklaraci, která bude zacílena na společnou visegrádskou pozici před varšavským summitem. Je nicméně patrné, že pro polské ambice v oblasti obranné spolupráce se mohou postupně stávat bližšími partnery země nikoli visegrádské, ale země ze širšího regionu, rámovaném Baltským a Černým, popř. i Jaderským mořem.

Jestliže dlouhá léta byla prominentnější zahraničněpolitickou agendou V4 dimenze východní, z řady důvodů, o nichž tato kapitola zpravovala ve svém loňském vydání, se v letech 2014 a 2015 stala dynamičtější tématem oblast západního Balkánu. Více o této dimenzi píše Tomáš Dopita v kapitole věnované západnímu Balkánu v české zahraniční politice, každopádně je na tomto místě nutné zmínit, že české předsed-

nictví věnovalo – i v návaznosti na předsednictví slovenské – Balkánu nemalou pozornost. V listopadu publikovali ministři zahraničních věcí V4 společný článek, což je věc ojedinělá. V tomto článku¹⁰ autoři povzbudili země západního Balkánu, přičemž jedním z hlavních vzkazů bylo, že současná unijní krize, jakkoli je závažnou výzvou pro celou evropskou integraci, se nestane „důvodem k váhání“ o rozšiřování EU směrem na Balkán. Snad nejhmatatelnějším výsledkem visegrádského působení balkánským směrem se však stal podpis dohody o založení dlouho připravovaného Fondu západního Balkánu, k němuž došlo v polovině listopadu v Praze při tradičním setkání ministrů V4 a balkánských zemí. Balkánský fond, se sídlem v albánské Tiraně, byl inspirován Mezinárodním visegrádským fondem, přičemž na počátku jeho fungování přispěje každá účastnická země 30 000 EUR a V4 dohromady pak 80 000 EUR. V případě úspěchu fondu půjde zcela jistě o jeden z nejviditelnějších úspěchů sdílení integračních a transformačních zkušeností mezi středoevropským a balkánským regionem.

Východní dimenze zůstala, stejně jako v roce 2014, oslabena, a to z důvodu nejistoty uvnitř EU stran budoucnosti sousedské politiky a rozšiřování a také z důvodu rozdílných názorů visegrádských zemí na vývoj na Ukrajině a na postoj k Rusku. V květnu 2015, ještě za slovenského předsednictví, se uskutečnilo tradiční setkání V4 se zástupci Východního partnerství spolu s Rumunskem, Bulharskem, Lotyšskem a Švédskem. Je vcelku výmluvné, že společné vyjádření V4 téměř zcela vyhnulo jakékoli zmínku o situaci na Ukrajině a obecně bylo spíše výrazem bezradnosti než proaktivního přístupu.¹¹ Současně však nelze opominout zásadní pomoc v podobě reverzního toku plynu, na němž se visegrádské země dohodly v průběhu eskalující krize mezi Ukrajinou a Ruskem. Český předsednický program se nesl v duchu oné neuchopitelnosti východní evropské politiky, o níž zpravuje i kapitola Lucie Najšlové v této publikaci. Veškeré plánované iniciativy byly v podstatě omezeny na oblast energetiky a v politické dimenzi se omezily na činnost Mezinárodního visegrádského fondu.

Jedním z cílů českého předsednictví bylo zamezit proliferaci tzv. formátů Visegrád plus. V minulosti nezřídka docházelo k situacím, kdy byla uspořádána setkání ve formátu či se zeměmi, s nimiž V4 pojila jen mizivá či žádná agenda, setkání se blížila spíše k formalistickým „foto-příležitostem“ a tím byla oslabována i důvěryhodnost vnějších vazeb V4. České předsednictví se hodlalo zaměřit na kvalitu namísto kvantity setkání V4 plus. V roce 2015 pod českou patronací proběhlo tradiční setkání k Balkánu, na prosincový premiérský summit přicestoval britský premiér David Cameron jako součást jeho snah o vysvětlení britské pozice při vyjednávání o statutu Velké Británie v EU před červnovým referendem o tzv. brexitu, a jak bylo již zmíněno, česká diplomacie usilovala o německou přítomnost ve V4 a bližší komunikace byla udržována s Lucemburskem jako předsednickou zemí. Přelomový summit po letech komunikace na nižší úrovni proběhl mezi V4 a Korejskou republikou, který byl zakončen vydáním velmi ambiciózního společného prohlášení, jež stanovilo budoucí formy komunikace i oblasti spolupráce, od otázek globálních po regionální.¹²

Ve druhé polovině roku 2015 došlo z iniciativy českého ministerstva zahraničních věcí k projektu jakéhosi „auditu“ V4 po 25 letech fungování – každá z visegrádských zemí nominovala dvě osobnosti, jež se v průběhu podzimu setkávali v panelu moud-

rých. Ten měl připravit pro setkání ministrů zahraničních věcí v únoru 2016 zprávu, která měla sloužit zároveň i jako ideový impulz pro budoucí Visegrád. O výsledku této iniciativy bude zpravovat tato kapitola ve svém příštím vydání.

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Od konce devadesátých let zhruba do roku 2013 se vztah s Polskem vyvíjel ve stále se zlepšujícím kontinuu. Pro léta 2012 a 2013 platilo, že kvůli chronické české politické krizi a následné výměně české vlády uprostřed volebního cyklu se prohloubila asymetričnost mezi tehdy cílevědomým Polskem a ve vnitřních problémech se utápějící českou politikou. Tento rozdíl se projevil zejména na unijní a na alianční úrovni, nezasahoval však do bilaterálních vztahů, které byly v podstatě naprosto bezproblémové, oboustranně podpořeny kvalitní bilaterální a regionální diplomacií (viz loňské vydání této kapitoly). Stejně jako ve většině dalších oblastí české zahraniční politiky, i pro česko-polskou bilaterální relaci platí, že rok 2014 přinesl mnohé změny. Tyto změny byly dány jednak očekáváním nové zahraniční politiky pod vedením koalice ČSSD–ANO–KDU–ČSL, která vysílala signály o rekonfiguraci středoevropské politiky, konkrétně pak vůli po větší diferenciaci v regionálních vztazích (zejména posílení vazby na Rakousko), což bylo možné si interpretovat také jako snahu o vyvážení vlivu Polska ve střední Evropě. Za negativní vstup do česko-polských vztahů je také nutné považovat skutečnost, že od konce roku 2013, v reakci na ruskou politiku vůči Ukrajině, se zvýšila asymetrie ve vnímání hrozeb i v posilování obranných kapacit u obou zemí (byť ČR stále zůstala Polsku v obou případech blíže než Maďarsko či Slovensko). Z hlediska reálné politiky a diplomacie pak v roce 2014 k „propadu“ významu Polska určitě nedošlo. Rovněž v nové vládní koncepci české zahraniční politiky z července 2015 Polsku zůstala pozice „strategického“ vztahu. Současně je však pravda, že na politické úrovni přinesl rok 2015 do vzájemné relace spíše negativní než pozitivní impulzy. Dlouhé měsíce byl polský partner částečně „paralyzován“ v očekávání prezidentských a parlamentních voleb, z toho důvodu nebylo možné iniciovat žádné větší projekty. Prezidentské i parlamentní volby přinesly zásadní posílení konzervativní polské pravice, a tedy i zvýšení politické vzdálenosti vládních špiček na straně ČR (vedené sociální demokracií) a Polska.

Intenzita bilaterální stykové agendy zůstala v roce 2015 nezměněna a odpovídala vysoké úrovni vztahů z předchozích let. Vrcholem byly již třetí mezivládní konzultace, které proběhly v Praze 20. 4. 2015.¹³ Zúčastnili se jich kromě předsedů vlád rovněž ministři obrany, vnitra, dopravy a životního prostředí a náměstci ministrů zahraničních věcí, průmyslu a obchodu (resp. hospodářství na polské straně) a zemědělství. Hlavním tématem konzultací na premiérské úrovni byla situace v EU, ale také situace na Ukrajině. Jakkoli se vnímání české a polské vlády v určitých ohledech liší, premiéři se shodli na tom, že ekonomické sankce vůči Rusku je nutné provázat s úplnou implementací minských dohod a navíc, že Rusko se nechová jako spolehlivý partner a člen mezinárodního společenství, jehož kroky, vedoucí k podryvání územní celistvosti Ukrajiny, zásadně odsoudili. Tím byla do velké míry svalena vina za situaci ze-

jména právě na Rusko. To vše je nutné vnímat jako silné prohlášení, které neodpovídá některým vlivným „protisankčním“ názorům v ČSSD či lidem v okruhu prezidenta Zemana. Rozhodně jde o prohlášení, kterým premiér Sobotka vyjádřil snahu o blízkost s polskou pozicí, aby tak dokázal strategický rozměr česko-polského vztahu. Vysokou důvěru mezi oběma zeměmi ostatně ilustrovala i skutečnost, že český premiér Sobotka zastoupil polskou premiérku Ewu Kopacz na listopadovém jednání lídrů EU ve Valletě, kterého se nemohla zúčastnit kvůli ustavujícímu setkání polského Sejmu (je pochopitelně otázka, zda by se stejně důvěře těšil premiér Sobotka v očích nastoupivší premiérky Polska Beaty Szydło).

Dlouhodobé téma, které se pohybuje na pomezí politické a expertní, je tzv. *hraniční dluh* ČR vůči Polsku. Tato otázka byla rovněž v rámci vládních konzultací diskutována a od roku 2014 došlo k výraznému posunu – český ministr zahraničních věcí vyhlásil vyřešení této desítky let táhnoucí záležitosti za jednu ze svých priorit. V oblasti *hospodářských vztahů* a obchodu nadále platí, že Polsko a Česká republika jsou si vzájemně třetím nejvýznamnějším odbytištěm svých výrobků, což činí nutnost kvalitních politických vztahů o to důležitější. Polsko je zároveň největším investorem v ČR ze zemí postkomunistické Evropy. Dalšímu rozvoji obchodu a přeshraniční propustnosti obecně by pochopitelně napomohlo zlepšení a rozšíření dopravního propojení, ovšem to je otázka, kterou obě země řeší již desítky let a dochází jen k velmi pozvolnému posunu. Klíčovým tématem bude do budoucna spolupráce při využívání evropských zdrojů financování, modernizace železničního propojení pro osobní i nákladní dopravu a příprava napojení mezi dálnicí D11 s rychlostní komunikací S3 na polské straně v oblasti Kladska. Většímu rozvoji sofistikovanějších a složitějších forem spolupráce (joint ventures, společné investice apod.) by naopak napomohl politický impulz, podpora dialogu mezi podnikatelskými subjekty a projektů zaměřených na malé a střední podniky. Dlouhodobým zatěžujícím faktorem česko-polských vztahů je životní prostředí. U příležitosti mezivládních konzultací byla podepsána nová dohoda o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství (nahrazuje dosud platnou úmluvu z roku 1958), co se ovšem týká zlepšování kvality ovzduší v regionu Slezska, zde k reálným posunům jak na národní, tak na regionální úrovni z hlediska koordinace příliš nedochází (obě ministerstva však tuto oblast považují za své priority).

Energetika představuje v případě česko-polských vazeb jak důležitý bod spolupráce, tak i důvod sporů. Zástupci českého a polského ministerstva obchodu a průmyslu, resp. hospodářství, podepsali v dubnu 2015 důležité Memorandum o porozumění ke spolupráci v oblasti zemního plynu s cílem implementace polsko-českého projektu propojení plynárenských sítí. Podpisem Memoranda o porozumění v rámci mezivládních konzultací České a Polské republiky došlo k vyjádření podpory výstavby druhého obousměrného česko-polského propojení (STORK II), které by po roce 2019 mělo umožnit přepravu plynu mezi oběma zeměmi. Memorandum bylo vyústěním iniciativy ministrů obou zemí z dubna 2014.¹⁴ Česká strana se však staví opatrně vůči jednoznačnému odmítnutí projektu plynovodu Nord Stream II, což je v Polsku přijímáno s nevolí, a nadále navíc pokračuje jiskření stran budoucnosti investic PKN Orlen a jeho Unipetrolu v ČR. O tomto tématu bylo obsáhleji pojednáno v loňském vydání

této kapitoly. Ministr financí Andrej Babiš v polovině roku 2014 uvedl, že by česká vláda měla zájem o odkoupení rafinérie v Kralupech od Unipetrolu, vlastněného většinou PKN Orlen. Oproti tomu by PKN Orlen stál o vstup do provozovatele ropovodů MERO a distributora paliv ČEPRO. Zpracování ropy se kvůli jejím přebytkům na evropském trhu a nízkým maržím stalo ztrátové. I v roce 2015 pokračovaly občasně přestřelky, jako když v březnu 2015 veřejně varoval ředitel státního podniku MERO Stanislav Bruna před možným přerušením zpracování ropy Unipetroleem v ČR.¹⁵ Nakonec – dle očekávání – k žádným zásadním převratům nedošlo.

Stejně jako v roce 2014 zůstala i pro rok 2015 jedním z hlavních pilířů česko-polského vztahu oblast obrany. Ministři obrany Martin Stropnický a Tomasz Siemoniak se setkali v Praze v únoru 2015, když do ČR polský ministr přicestoval na jednodenní oficiální návštěvu. Znovu se pak ministři obrany setkali v rámci mezivládních konzultací v dubnu, ovšem nedošlo k vytvoření nějaké širší bilaterální iniciativy, jednání se spíše koncentrovala na visegrádskou dimenzi obranné spolupráce. Pracovní a politické konzultace se tedy nejvíce soustředily na tu oblast, kde bylo dosud dosaženo největšího pokroku, a sice na společný výcvik. Na počátku června se sešli v Generálním štábu AČR k pracovnímu jednání první zástupce náčelníka Generálního štábu AČR generálmajor Jiří Baloun a velitel polských společných sil generálporučík Lech Majewski. Jednání se týkalo právě spolupráce při výcviku, ale také možnosti společného střežení vzdušného prostoru. Počátkem listopadu podepsalo české ministerstvo obrany se společností PZL-Swidnik novou rámcovou smlouvu o servisní podpoře flotily vrtulníků W-3A Sokol z výzbroje Vzdušných sil AČR, platnost smlouvy je do roku 2021 a celková hodnota kontraktu činí 991 mil. Kč.¹⁶ Významným příspěvkem k mezinárodní regionální obranné spolupráci bylo cvičení Noble Jump, které se zaměřilo na síly rychlé velmi reakce NATO a které se konalo v polském Žagaňi. Česká armáda zde byla zastoupena 150 muži a 50 kusy techniky.¹⁷ Skutečnost, že společný výcvik je jedním z nositelů česko-polské spolupráce, je dobře demonstrována i tím, že právě pracovní skupina pro vojenskou spolupráci (jedna ze čtyřech pracovních skupin založených v roce 2013) je tou nejviditelnější. Přes tyto dílčí – a důležité – praktické výsledky a přes pokračování intenzivního dialogu na politické i pracovní úrovni zůstává česko-polská obranná spolupráce za svým potenciálem. Důvody jsou nadále stejné – asymetrie v obranných kapacitách obou zemí, asymetrie vnímání hrozeb, zcela odlišná struktura obranného průmyslu v obou zemích (velké, státem vlastněné průmyslové komplexy v případě Polska, spíše menší, privatizované společnosti na straně ČR), z toho vyplývající často protichůdné zájmy průmyslových lobby, nezkoordinované plánovací cykly apod. Stejně jako v případě Visegrádské skupiny i v případě česko-polském je obranná a bezpečnostní spolupráce důležitá z důvodu budování důvěry i vzájemného posilování kapacit.

Polsko i v roce 2015 jednoznačně zůstalo zemí s klíčovým strategickým potenciálem pro českou zahraniční politiku, a to jak v regionálním, tak v evropském měřítku. Stejně jako vloni i za rok 2015 platí, že je zapotřebí nadále pracovat na porozumění polským záměrům a ambicím v Evropě, neboť tyto úmysly jsou nám často nezřejmé. Významnou roli by v tomto úsilí měla sehrávat jak přeshraniční spolupráce, ale i Česko-polské fórum, od jehož personálních změn po nástupu nového vedení Čer-

nínského paláce byl očekáván nový impulz, který se však zatím nedostavil. Nadstandardní a strategické vztahy k Polsku nadále zůstávají křehkou veličinou – závěr roku 2015 po nástupu nového prezidenta a nové vlády nutil mnohé české čelné diplomatické představitele k zamyšlení nad rolí Polska pro českou zahraniční politiku. Některé reakce na povolební vývoj v Polsku hraničily s hysterií a Polsko se ukázalo – jako leccos jiného v posledních dvou letech – jako země s nezanedbatelným polarizačním potenciálem. Pro nejbližší dobu by tedy mělo platit dvojnásob, že česká diplomacie by měla být umírněná a obezřetná, s vědomím potřeby Polska jako silného a spolehlivého partnera. Zároveň nemůže být slepá vůči politickým projevům, které hraničí s nacionálním a antiliberálně-demokratickým pojetím politiky, jež je možné sledovat v orbánovském Maďarsku. Poprvé za celou historii každoročních analýz české zahraniční politiky vůči střední Evropě je nutné na tomto místě napsat, že Polsko bude představovat jednu z nejdůležitějších a nejobtížnějších výzev pro českou diplomacii.

SLOVENSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE

Jestliže se význam i symbolika většiny českých regionálních vztahů (včetně Maďarska) od roku 2014 pozvolna proměňuje, bilaterální vazba se Slovenskem působí jako významný stabilizující prvek. Význam Slovenska sice doznal výraznějšího „geopolitického“ obsahu po vypuknutí krize na Ukrajině a nová vláda B. Sobotky – mj. z důvodu politické blízkosti obou hlavních vládních stran – hledala sama aktivně cesty, jak politický význam Slovenska pro Českou republiku posílit. Podobně jako v případě Polska bylo v roce 2015 vyvrcholením těchto snah květnové (třetí) společné zasedání české a slovenské vlády ve Valticích. Na české straně se zasedání účastnilo kromě premiéra 16 ministrů, na straně slovenské kromě premiéra pak 12 ministrů a dva státní tajemníci. Jednání se odehrálo ještě před letní eskalací uprchlické krize a dominovala mu v politické a evropské oblasti otázka budoucnosti SZBP. Součástí prohlášení¹⁸ je pak část věnovaná situaci na Ukrajině, která je oproti česko-polskému prohlášení o něco mírnější vůči Rusku a jeho zodpovědnosti za tamní situaci. V průběhu roku, stejně jako v dalších dimenzích české zahraniční politiky, začala dominovat oblast uprchlické krize. Spolu se Slovenskem a Maďarskem se ČR postavila při hlasování Evropské rady proti systému povinných kvót pro přerozdělování uprchlíků, ČR se však nepřipojila ke slovenské žalobě proti tomuto unijnímu rozhodnutí (více viz kapitola Víta Beneše k české unijní politice v této publikaci). Značnou blízkost ke slovenskému premiérovi Robertu Ficovi v tomto ohledu vyjadřoval český prezident Zeman.

Stejně jako v roce 2014 platí, že nejrobustnější resortní agenda (s politickým přesahem) se týká obrany a energetiky. *Obranná* spolupráce se Slovenskem se v posledních letech jeví jako realističtější a vitálnější, než je tomu v případě Polska, a to zejména kvůli menší asymetrii obranných kapacit, vojenských ambicí a větší míry shody ve výzbroji obou zemí. Novým prvkem politických jednání je přímá účast zástupců nejvyššího armádního velení. Největšího pokroku bylo prozatím dosaženo při spolupráci a koordinaci vzdušných sil ČR a SR s cílem realizovat záměr společné ochrany

vzdušného prostoru. Na mezivládních konzultacích slovenská strana potvrdila zájem pronajmout si stejně jako ČR stíhací letouny Jas-39 Gripen. Obě strany v průběhu roku 2015 pracovaly na obtížné harmonizaci a přípravě právního rámce, který bude obzvláště citlivý např. v případě přeshraničního zásahu proti civilnímu letadlu, u něhož je podezření ze zneužití k teroristickému útoku. Intenzivní spolupráce pak probíhá zejména ve výcviku, zvláště pak v logistice. V květnu společně cvičili právě ženijní jednotky v rámci cvičení Engineer Rescuers, v září se specialisté chemického vojska Vzdušných sil AČR zúčastnili cvičení Toxic Leak IV ve slovenských Zemianských Kostolanech, v září se čeští vojáci podíleli na vůbec největším cvičení v historii novodobého Slovenska s názvem Slovak Shield. Zajímavým vyústěním společného jednání vlád pak byl závazek poskytnout podobnou politickou podporu jako spolupráci vzdušných sil i pozemním jednotkám. Obě země se také na politické úrovni shodují na snaze koordinovat své akviziční aktivity – půjde sice o snazší spolupráci než v případě celé V4 či Polska, ale i zde naráží konkrétní projekty na tvrdé mantinely, nastavené jak praktickými, tak ale i lobbystickými okolnostmi. Obranná spolupráce mezi ČR a SR však vytvořila důležitou osu pro vznikající platformu společného výcviku pilotů mezi čtyřmi zeměmi, kromě ČR a SR jde o Maďarsko a Chorvatsko. Na konci května se na tomto půdorysu dohodli ministři obrany s cílem vytvořit komplexní výcvik a speciálně sestavené programy pro létající a pozemní personál (Mnohonárodní středisko leteckého výcviku, MATC).¹⁹ Česká republika bude vedoucí zemí tohoto projektu, který potvrzuje nejen rostoucí význam ČR v oblasti (zejména) vrtulníkového vojenského létání v regionu, ale také určitou reakci na překážky, které stojí v cestě spolupráci s Polskem, jehož absence v projektu je na první pohled patrná (jde vlastně o formát V4 minus Polsko plus Chorvatsko).

V oblasti *energetiky* pokračuje projekt evropského jaderného fóra, kterým Česká republika i Slovensko na unijní úrovni udržují dialog o mírovém využívání jaderné energie. Jádro představuje pro obě země významný podíl v jejich energetickém mixu. V průběhu roku 2015 nedošlo ani k rozuzlení otázky budoucnosti dostavby elektrárny v Jaslovských Bohunicích, ani prodeje Slovenských elektráren, o nichž detailně informovala loňská verze této kapitoly. Zůstává nicméně pravdou, že propojení energeticko-finančních subjektů mezi Českou republikou a Slovenskem v oblasti strategických energetických podniků, spolu s trvajícím zájmem subjektů ruských, činí z této dimenze vztahu jednu z nejcitlivějších (a zároveň nejméně veřejně přístupných) otázek.

Od svého nástupu na počátku roku 2014 deklarovala vláda B. Sobotky zájem o posílení vazby s *Rakouskem* a za jednu z cest zvolila po určitém hledání vhodné regionální platformy trilaterální dialog mezi Českou republikou, Slovenskem a Rakouskem. Po měsících příprav se první setkání na tomto půdorysu uskutečnilo na konci ledna 2015 v moravském Slavkově (odtud byl napříště používán název pro tento formát „slavkovský“). Zejména ve vztazích rakousko-českých dlouhodobě působila jako významná překážka nízká míra důvěry a také relativně slabší (v porovnání s ostatními sousedy, včetně Německa) propojení mezi jednotlivými sektory na pracovní úrovni. Pro česko-rakouskou relaci platí, že obě země nepocitovaly potřebu bližší kooperace v téměř žádné z možných zahraničněpolitických agend a neexistovala silná (pozi-

tivní) bilaterální témata. Jediným kladným rysem byla v posledních letech relativně klidná politická rovina, kdy se oběma vládám více méně dařilo držet sporné otázky mimo veřejnou a politickou diskusi. Z tohoto důvodu bylo možné spatřovat v nové trilaterální iniciativě přidanou hodnotu, zejména pokud se podaří obohatit bilaterální vztahy, posílit vzájemnou důvěru a dosáhnout praktických výsledků např. v přeshraniční spolupráci.

K dosažení podobného cíle je možné zvolit více způsobů, jedním z nich by mohlo být navazovat postupně vztahy na pracovní úrovni a posilovat vzájemnou důvěru pomocí realizace menších projektů a budováním mnohoúrovňových vazeb. V tomto případě je rizikem, že podobná iniciativa zahyne na nedostatek politické podpory a viditelnosti a utopí se v ostatních nánosech administrativní a byrokratické práce. Výhodou naopak je, že bez většího rozruchu je možné nejprve ukázat na viditelné výsledky a není zde riziko „zklamání“, jako v případě druhého scénáře, kdy je podobná iniciativa odstartována s nejvyšší politickou podporou, která slouží na jedné straně jako nejlepší možný politický impuls, na druhé straně si však sama říká o velmi kritické sledování praktických přínosů a výsledků. Na základě české iniciativy se nový formát vydal druhou cestou – iniciační setkání se uskutečnilo na úrovni předsedů vlád, kteří přijali tzv. Slavkovskou deklaraci. Slavkovská deklarace je stručným dokumentem o čtyřech odstavcích.²⁰ Deklarace odkazuje k „pracovnímu plánu“,²¹ který (opět v úsporném rozsahu) vymezuje základní oblasti spolupráce: doprava, zaměstnanost mládeže, energetická infrastruktura, přeshraniční spolupráce, sociální dimenze evropské integrace a západní Balkán a Východní partnerství. Při pohledu na oba dokumenty se nelze ubránit dojmu, že forma slavkovské spolupráce částečně předchází obsah, jinými slovy, že konkrétní náplň bude vytvářena až na základě postupných konzultací či fungování v pracovních skupinách, za něž budou odpovědná jednotlivá ministerstva. Nicméně nelze souhlasit s *apriorním* odmítáním tohoto formátu s odkazem na nabourávání visegrádské jednoty či dalších regionálních vztahů. Takzvaný „slavkovský formát“ spolupráce může v každém případě sloužit jako nástroj budování důvěry mezi sousedními zeměmi, ale v ideálním případě i k dosažení konkrétních projektů přeshraniční či podobně definované sousedské spolupráce. Otázkou zůstává, jak konkrétně může podobný formát přispět k formulování či formování východní dimenze unijní politiky (viz poslední část pracovního programu), v níž se Rakousko tradičně angažovalo v odlišném duchu než ČR např. v rámci Visegrádu, ale zároveň může jít o užitečný způsob, jak rakouské partnery přiblížit k této klíčové unijní agendě. I v tomto ohledu je ale nutné mít na paměti proměnlivost politického vnímání východní politiky a Ruska mezi jednotlivými zeměmi a politickými reprezentacemi, což ostatně bylo potvrzeno i poněkud překvapivým výrokem rakouského kancléře Wernera Faymanna na závěrečné tiskové konferenci ve Slavkově, v němž nepřímou odsoudil politiku sankcí vůči Rusku.²² V průběhu roku 2015 došlo k ustanovení šesti pracovních skupin, které se odvíjely od oblastí spolupráce, definovaných v „pracovním plánu“. První pracovní setkání se uskutečnilo v Praze v červnu 2015 a bylo vedeno náměstký/státními tajemníky ministrů zahraničních věcí. V září se pak znovu setkali premiéři všech tří zemí v Bratislavě, kde jednali na slavkovském půdorysu o řešení migrační krize.

Takzvaný Slavkovský formát má potenciál dodat i česko-slovenským vztahům širší regionální význam, ovšem klíčové bude nalézt pro něj reálnou náplň. Jde o to, že česko-slovenské vztahy se i bez této iniciativy těšily dostatečně silnému politickému i praktickému zázemí, a pokud se nenaplní forma slavkovské trilaterály, může dojít k opačnému efektu, a sice k odsouzení celé iniciativy jako zbytečné.

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

V sousedství česko-rakouském se skrývá velmi značný potenciál pro rozvoj sociálních, kulturních a snad i politických vztahů. Klíč k jeho nalezení se skrývá v již zmíněném postupném budování důvěry a mnohostranného přediva vztahů a posilování regionální stability. V minulosti bylo vytvořeno několik iniciativ, které měly za cíl rozhýbat strnulými česko-rakouskými vztahy, přičemž žádná z nich neskončila úspěšně. Výše popsany slavkovský formát může být podobnou iniciativou, která poskytne česko-rakouským vztahům silnější impuls a napomůže jim vymanit se z jejich strnulosti. Průběh roku 2015 navázal v bilaterální stykové agendě na zvýšenou intenzitu z roku 2014, byť, co se týká konkrétně „Slavkova“, bylo patrné, že rakouští partneři spíše prozatím hledají jeho význam a roli pro rakouskou zahraniční politiku. V každém případě tak díky intenzivnějšímu politickému bilaterálnímu i trilaterálnímu kontaktu došlo ke kýženému efektu, a sice že se dále diferencovala bilaterální agenda, která se přinejmenším do roku 2014 neustále točila kolem otázky Temelína a tzv. Benešových dekretů a historické agendy obecně. To neznamená, že by spory okolo využívání jaderné energie či historických záležitostí zmizely. Odpor proti dostavbě JE Temelín, Dukovany či úložišti jaderného odpadu zůstává nadále iritujícím prvkem pro rakouské sousedy. Tyto záležitosti však byly doplněny další agendou a tím na ně zbývá méně prostoru a času. Navíc byly obohaceny formáty bilaterálních schůzek, na jaro 2016 bylo plánováno historicky první setkání mezi senátory a poslanci z příhraničních oblastí, hejtmany, velvyslanci a ministry zahraničních věcí. Toto jsou právě ony momenty, které mohou přispět k socializaci napříč sektory a jednotlivými aktéry a v důsledku posílit vzájemnou důvěru. Stejně tak byla posílena i resortní komunikace, byť uskutečnění podobných mezivládních konzultací či společného zasedání vlády, jako v případě Polska či Slovenska, je zatím v nedohlednu. K určitým posunům navíc došlo i na rakouské politické scéně – rakouští svobodomyšlní, s tím, jak se blíží k vyšším volebním ziskům, již mají méně zapotřebí získávat politický kapitál na svých tradičních tématech, mezi něž právě historické otázky či jaderná energie patřily. Z toho všeho je patrná změna atmosféry, která se za posledních zhruba deset let odehrála – od vědomé politické eskalace vzájemných sporných otázek přes jejich utlumení a zmrazení až k hledání kooperativního vztahu. Vše bude nicméně záležet na celkové politické situaci v Evropě a v nemenší míře také na politickém vývoji v samotném Rakousku. Stejně tak nelze zavírat oči před skutečností, že Rakousko mělo a má dlouhodobě odlišné (zejména hospodářské) zájmy jak na Balkáně, tak ve východní Evropě, což jsou oblasti, které jsou např. jmenovány v pracovním programu slavkovské spolupráce.

REGIONÁLNÍ OBCHODNÍ A HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY²³

Obrat zahraničního obchodu České republiky v roce 2015 vzrostl na další rekordní úroveň. Sousední země – Německo, Polsko a Slovensko – představují dlouhodobě největší obchodní partnery České republiky. Na celkovém zahraničním obchodním obratu se v roce 2014 a 2015 podílely jen tyto tři země 43 % (z toho SRN ovšem má podíl 29 %). Rok 2015 nicméně přinesl jednu významnou změnu, když se obchodní obrat s Čínou dostal na třetí pozici, kterou dlouhá léta mělo Polsko. Obchodní obrat s *Polskem* sice v roce 2015 narostl o 7,3 %, ovšem s Čínou o téměř 26 %. Nadále však zůstává Polsko největším obchodním partnerem ze všech zemí V4. Vzájemná obchodní výměna narostla za posledních pět let zhruba o třetinu. Obchodní bilance prošla v uplynulých letech několika proměnami. V roce 2011 vyvezli čeští exportéři do Polska zboží za 181 mld. Kč a zpět do ČR bylo prodáno zboží za 176 mld. Kč. V následujících letech ale rostl především polský vývoz, v roce 2014 dosáhlo záporné saldo v neprospěch Česka 28 mld. Kč a v roce 2015 již 45 mld. Kč. Pro Polsko je ČR dle objemu vývozu ve světové konkurenci na sedmém místě, což z ČR činí i přes malou velikost jeho trhu důležitým polského obchodního partnera. Zároveň však na téměř čtyřicetimilionovém polském trhu panuje mimořádná konkurence a české exportéry mohou zaskočit administrativní překážky byznysu, které jsou často větší než v ČR. Mezi perspektivní oblasti vývozu patří energetika, petrochemie, silniční a kolejová vozidla, zařízení pro restrukturalizaci hutí a dolů, vzduchotechnika, čerpadla, zařízení silnoproudé elektrotechniky, zemědělská technika, další stroje a potraviny – především obilí, maso, máslo, mléko, drůbež, cukr, protlak, pivo a slad.²⁴

V letech 2014 a 2015 nedošlo ke skutečně významné české investici v Polsku a nedošlo k prohloubení sofistikovanějších forem hospodářských vazeb. Největšími investory v Polsku zůstávají ČEZ, Penta Investments či Energetický a průmyslový holding, tedy firmy, které stejné postavení zaujímají i v případě Slovenska. Do budoucna bude pro vzájemný obchod a hlavně investice důležité, jakým způsobem Polsko přistoupí k ohlašované ekonomické revoluci. Místopředseda polské vlády a ministr rozvoje Mateusz Morawiecki ohlásil plán na proměnu polského hospodářství v moderní ekonomiku založenou na inovacích a domácích investicích. Zároveň však má posílit státní regulaci. Přitom již v minulosti čeští investoři naráželi často na odpor proti privatizaci do rukou zahraničních investorů (jedním z posledních případů byla společnost Energo-Pro, která zvítězila v privatizaci soustavy čtyř vodních elektráren, ale polské Ministerstvo státního majetku výsledek privatizace zrušilo a očekává se vyhlášení privatizace nové). Zahraniční investoři sice vykazují jistou nedůvěru, ale odliv zahraničních investic očekávat nelze, neboť Polsko je jednou z nejdynamičtější rostoucích ekonomik v Evropě.²⁵

Česká republika je pro *Slovenskou republiku* dlouhodobě druhým největším obchodním partnerem. Trvalý růst (od roku 2000) byl v roce 2009 narušen hospodářskou krizí, k poklesu vzájemné obchodní výměny došlo v roce 2014, kdy jak slovenský vývoz do ČR, tak i český vývoz do SR nedosáhl hodnoty předcházejícího roku. V roce 2015 se oproti roku 2014 zvýšil vzájemný obchod, a to jak zvýšením slovenského exportu do ČR, tak zvýšením českého exportu do SR. V roce 2015 sice pokračoval

řůst slovenského vývozu, ale rostoucí investiční aktivity a zvyšující se životní úroveň obyvatelstva přispěly k tomu, že tempo růstu dovozu předstihlo tempo růstu vývozu. Slovenský vývoz se v roce 2015 meziročně zvýšil o 4,9 % a dovoz se zvýšil o 7,5 %. V roce 2015 vyvezla Slovenská republika zboží v hodnotě 67 865,2 mil. EUR. V porovnání s rokem 2014 se slovenský vývoz zvýšil o 4,9 %. Z hlediska investičních aktivit je podobně jako v Polsku neaktivnější skupina ČEZ a EPH. Významným hráčem na slovenském trhu je ale rovněž dopravní společnost Regio Jet či vývozce dopravních strojů (jako např. Tatra či výrobce autobusů SOR Libchavy).

Do roku 2004 bylo *Rakousko* třetím nejdůležitějším obchodním partnerem ČR. Po vstupu do EU se však český export diferencoval, a přesto, že se objem vzájemného obchodu neustále zvyšoval, se Rakousko v žebříčku největších obchodních partnerů propadlo (v současné době je na osmém místě ještě za Velkou Británií a Itálií). Růst obratu vzájemného obchodu byl přerušen až hospodářskou krizí v roce 2009 (-16,5 % oproti roku 2008). Vývoz v tomto období dosáhl historicky nejnižší úrovně (propad o 15 %), u dovozu to bylo dokonce 19 %. V letech 2010–2012 se obchodní výměna vrátila k růstu, ale již v roce 2013 meziročně opět vzájemná obchodní výměna poklesla o 3,3 %. Důvodem poklesu obchodní výměny byl zejména pomalý růst ekonomiky ČR i celkově slabá evropská ekonomika. V roce 2014 obchodní výměna pozvolna narostla o 3,7 % (v absolutních číslech to bylo 9,2 mld. EUR). V roce 2015 vzrostl rakouský vývoz do ČR oproti roku 2014 o +6,3 % na téměř 3,8 mld. EUR. Celkový rakouský dovoz z ČR vzrostl o 2,3 % a činil 5,8 mld. EUR. V ČR působí mnoho rakouských firem, rakouské přímé investice jsou dlouhodobě jedny z nejvýznamnějších pro české hospodářství. V současnosti je na českém trhu činných cca 1800 rakouských firem a přes 4000 firem s rakouskými společníky (naopak v Rakousku působí pouze cca 300 českých firem), z toho 60 % připadá na investice v oblasti bankovníctví a pojišťovnictví. České investice v Rakousku byly až dosud zanedbatelné, nicméně v posledních letech jejich hodnota roste a na rakouský trh vstupuje čím dál více českých firem. V roce 2015 činil stav českých přímých zahraničních investic v Rakousku 86 mil. EUR, v meziročním srovnání šlo nicméně o pětinasobný nárůst. Jednou z největších českých investic v Rakousku byl kapitálový vstup společnosti SAZKA Group do rakouské společnosti Casinos Austria, díky němuž SAZKA v podstatě ovládla rakouský loterijský trh.

ČESKÁ POLITIKA VE STŘEDNÍ EVROPĚ VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Oproti roku 2014 došlo k postupnému zklidnění mediální a veřejné vřavy, která se v roce 2014 rozpoutala kolem deklarované redefinice české stře doevropské politiky. Toto zklidnění bylo dáno jednak tím, že převratné změny v této dimenzi nakonec nastaly a za druhé byla tato agenda přehlušena impulzy, které přišly z vnějšku. V míře nebývalé se média, think tanky a zainteresovaná veřejnost pustily do diskusí stranpartiční odpovědi na uprchlickou krizi a tím, že střední Evropa v této diskusi figurovala s postupem času na velmi prominentním místě, velice brzy se střední Evropa a její

osud staly běžnou náplní mediální a veřejné pozornosti. S klidným svědomím lze říci, že koncept a politika střední Evropy nebyla tolik reflektovaným veřejným tématem nejen od doby pravidelného sledování této agendy v této publikaci, ale pravděpodobně od poloviny devadesátých let. Polarizace a politizace tohoto tématu zasáhla postupně i otázku, jak se má chovat česká diplomacie, a došlo k snad nezbytnému, v každém případě však škodlivému zjednodušení mnohvrstevnatého problému hledání odpovědi na otázku, zda se má Česká republika držet svých středoevropských sousedů, nebo se naopak vymanit z mentálně-geografického svazku (nejčastěji zosobňovaného Visegrádskou skupinou) a hledat pevnější svazky na Západě. Do určité míry toto mediální dělení zračilo i dělení politické, ovšem toto politické dělení nesledovalo žádnou z linií stranických. Ve větší míře než v roce 2014 pak platilo, že analytická a think tanková sféra vstupovala velmi asertivně do mediální a veřejné debaty, a částečně lze říci, že se etablovala jako svébytný aktér, zasahující do procesu tvorby zahraniční politiky vůči střední Evropě, či přinejmenším tvorby jejího zázemí.

ZÁVĚR

Česká zahraniční politika po pádu komunismu obhajovala světonázor, který zdůrazňoval internacionalismus a multilateralismus, úsilí o překonání národních a mentálních hranic a rozšiřování konceptu „kooperativní bezpečnosti“, vzájemně sdílené zodpovědnosti, stability, míru a prosperity. Tyto ideje rovněž promítala do svého pojetí středoevropské politiky a visegrádské spolupráce. Od konce roku 2013 se však střední Evropa musela přizpůsobit novému bezpečnostnímu a politickému prostředí uvnitř a v okolí Evropy. Z tohoto důvodu nyní V4 čelí tvrdým otázkám stran své budoucnosti v Evropské unii. Jedna z nejtvrdějších otázek zní, jak dosáhnout správné rovnováhy mezi důvěryhodnou a uznávanou obranou vlastního teritoria na straně jedné a jak se nezpronevěřit závazkům vůči kooperativní bezpečnosti, otevřenosti a internacionalismu na straně druhé.

V nalezení odpovědi na tyto otázky však možné doufat pouze za podmínek, že současná krize důvěry v politiku, v demokratický, otevřený a pluralistický model společnosti se ještě nepropadne hlouběji, než kam se dostala v roce 2015. Po roce 1989 jsme ve (střední) Evropě přivykli lineárnímu chápání politického vývoje: od nebezpečí k bezpečí, od neprosperity k prosperitě, od bezpráví k právnímu státu, od nesvobody ke svobodě. Bohužel se znovu ukazuje pravdivost slov polského historika Pitora Wandycze, který na konci osmdesátých let rozvíjel svou tezi, že dějiny střední Evropy jsou příběhem idealistického zápasu o svobodu a jejího neméně idealistického odmítání.²⁶ Svoboda a emancipace má až příliš podob v našem regionu a ne všichni jsou schopni se na jejím významu shodnout. Zatímco na západ od nás je emancipace a svoboda primárně spjata s jednotlivcem a jeho životem, v našem prostředí, díky často vypjatým bojům o samé přežití národní esence, je emancipace a svoboda spjata spíše s pojmem „národ“ a jeho obranou. Stejně dvojace se střední Evropa historicky stavěla k tomu, co definujeme jako Západ. Ve střední Evropě se mísí obdiv se závisť, existuje zde ambivalentní vztah, zahrnující jak prvek lásky, tak prvek ne-

návisti, která se, jak se zdá v posledních letech, takřka vůbec neměnila. Známe nekritické vzhlížení k „Západu“, kdy vše, co je evropské, je hodno pochvaly a následování. Východními rysy jsou naopak lenost a zaostalost, těch se hledíme zbavit. Takto pojaté podřadné postavení v různých obdobích a v různých koutech regionu vyvolávalo ve Středoevropanech pocity nedoceňování a nutnosti kompenzace. V důsledku podněcovaly myšlenková a politická hnutí glorifikující národní dějiny a národní výjimečnost, hledání duchovních kořenů, jež často stojí právě v protikladu k prospěchářskému, upadlému a zvrhlému Západu.²⁷ V posledních zhruba dvou letech jsme svědky podobného posunu, který začal nejprve v Maďarsku, v roce 2014 a 2015 však posílil v dalších zemích regionu. Lze to dát mj. do souvislosti s tím, že určité vrstvy obyvatelstva nabývají pocitu, že porevoluční transformací, která vyústila v členství v EU, spíše ztratily, než získaly. Na jedné straně je pravda, že náchylnost k populismu je zarána velmi hluboko do středoevropské půdy, na druhé straně ale rovněž platí, že některé hysterické reakce „Západu“ na vývoj v Polsku a odsudky střední Evropy jsou nesmírně nebezpečné, neboť ve své nepromyšlené a zjednodušené formě poskytují půdu těm, kteří svou politickou identitu opírají právě na odsuzování dekadentního Západu, jako jsou Viktor Orbán či Vladimir Putin.

V každém případě se zcela jednoznačně ukazuje, že snaha překonat rozdělení Evropy ještě zdaleka nebyla korunována úspěchem. Naopak, mnohonásobná dělení uvnitř a kolem Evropy se v průběhu roku prohlubovala a procházela napříč mnohými geografickými, socioekonomickými a politickými liniemi. Skličující novinkou v evropské mentální geografii je skutečnost, že jednou z těchto posilujících dělicích linií je hranice *východ–západ*, která se však v průběhu roku 2015 neposouvala od západu na východ, jako jsme tomu byli uvyklí za poslední dekády, ale naopak od východu na západ. Jinými slovy, to, co jsme si navykli považovat za střední Evropu, v posledních letech či dekadách se v myslích mnohých „Západoevropanů“ rázem stává mentálním východem.

Důsledky a význam tohoto posunu je prozatím obtížné hodnotit a navíc se dotýkají otázek ležících mimo diplomacii a zahraniční politiku. Přesto představují novou a velmi významnou výzvu pro českou diplomacii. Klíčový a bezprostřední úkol pro českou politiku ve střední Evropě je, jak nastolit pozitivní a konstruktivní agendu uvnitř V4 a se zbytkem EU. To bude mimořádně obtížné za současných okolností, kdy se společnosti všude v Evropě stále více polarizují a štěpí. Co činit, pokud nástroje k posílení důvěry v regionu (heslo českého předsednictví) neuspějí a individuální a nacionální egoismy se prosadí a převládou nad regionální a evropskou solidaritou? Bude možné i za těchto podmínek hovořit o Visegrádu jako o platformě pro otevřený dialog a pro pragmatické prosazování společných zájmů? Bezprostřední zkouškou na této cestě bude definování našeho vztahu k současnému Polsku. Co pro nás bude znamenat, pokud Polsko bude antagonizovat svůj vztah k Německu a jak tomu zabránit? Jsme stavěni do zdánlivě prestižní, ale ve skutečnosti velmi obtížné pozice, kdy Polsko od nás bude chtít pochopení pro své pojetí regionu, Evropy a bezpečnosti a některé země a představitelé EU v nás budou vidět „ukázňovatele“ střední Evropy. Druhou zkouškou bude způsob, jakým se česká diplomacie postaví k „návratu geopolitiky“ do středoevropského politického uvažování. I zde, mimochodem, bude Pol-

sko významným referenčním bodem, neboť z polského uvažování nikdy geopolitika nevytizela, což se mj. projevuje i např. v obrození úvah o tzv. „mezimorí“ v polské zahraniční politice. Česká zahraniční politika usilovala o méně geopolitické pojetí evropské politiky už proto, že malým či středně velkým otevřeným státům geopolitické pohledy většinou v důsledku škodí.

Domnívám se, že jednou z cest, jak se s těmito dilematy vyrovnat, je úsilí o nastolení zcela odlišné agendy a nechovat se pouze defenzivně a reaktivně vůči tomu, co do evropské politiky vnášejí bezprostřední partneři. Česká středoevropská diplomacie musí usilovat o rozvíjení toho pozitivního, co střední Evropa dala Evropě a světu po pádu železné opony, na těchto základech stavět a komunikovat je vůči ostatním partnerům. Navzdory současnému neutěšenému stavu politiky (nejen) ve střední Evropě je ve středoevropském odkazu k nalezení daleko více, než si nyní připouštíme: stabilizace tradičně antagonistického regionu, přetavení vzájemně nepřátelských vztahů v duchu spolupráce v rámci Visegrádu, obrovský hospodářský potenciál pro unijní země v čele s Německem či tradiční solidarita se společnostmi a zeměmi, kterým se ve svém transformačním a integračním úsilí nevede tak dobře, jak by si představovaly (východní Evropa a západní Balkán). Jakkoli je pravdou, že střední a východní Evropa prožívá současnou krizi politiky hlouběji a palčivěji než ostatní unijní země, je třeba do omrzení opakovat, že vše, co politicky a společensky trápí střední Evropu, zažívá zbytek Evropy rovněž. Nárůst populismu, renacionalizace, obavy z budoucnosti, rostoucí pocit, že politické elity opustily lidové masy: to vše je vlastní celé Evropě a může to být právě česká diplomacie, která iniciuje dialog o tom, jak otevřeně a upřímně si tyto problémy společně přiznat a jak jim čelit.

Poznámky

- ¹ Kořan, Michal (et al.) (2016): *V4 Trust: the Czech Presidency of the Visegrad Group (2015–2016): Think Visegrad Midterm Review*. February 2016. On-line: think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Think-Visegrad_Czech-V4-Presidency-Mid-term-review.pdf.
- ² MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, 13. 7. 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.
- ³ Kořan, Michal (2015): Visegrádská skupina, Polsko, Slovensko a Rakousko v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal a kol: *Česká zahraniční politika v roce 2014. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ⁴ *V4 Trust – Program for the Czech Presidency of the Visegrad Group (July 2015–June 2016)*. On-line: www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/20152016-czech.
- ⁵ *Joint Statement of the Heads of the Visegrad Group Countries*, 4. 9. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the-150904.
- ⁶ *Joint Communiqué of the Visegrad Group Ministers of Foreign Affairs*, 11. 9. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar.
- ⁷ Kořan, Michal (et al.) (2016): *V4 Trust: the Czech Presidency of the Visegrad Group (2015–2016): Think Visegrad Midterm Review*, op. cit.
- ⁸ *Mezinárodní cvičení společné jednotky států V4 Common Challenge 2015*. On-line: www.army.cz/scripts/modules/diary/action.php?id=4066.

- ⁹ Kořan, Michal: *Bukurešťský minisumit, aneb jak se východní křídlo tvářilo, že není východní křídlo*. Natoaktual.cz, 17. 11. 2015. On-line: www.natoaktual.cz/bukurestsky-minisumit-nato-aneb-jak-se-vychodni-kridlo-tvarilo-ze-vlastne-neni-vychodni-kridlo-izs-na_analyzy.aspx?c=A151117_175300_na_analyzy_m02.
- ¹⁰ *We offer you our helping hand on the EU path*, 11. 11. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/v4-ministers-in-joint.
- ¹¹ *The Visegrad Group Joint Statement on the Eastern Partnership*, 15. 5. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/calendar/2015/the-visegrad-group-joint.
- ¹² *Joint Statement On The Occasion of the First Summit of Prime Ministers of the Visegrad Group and the President of the Republic of Korea*, 3. 12. 2015. On-line: www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/joint-statement-on-the.
- ¹³ Vláda ČR: *Společně prohlášení předsedů vlád*, 20. 4. 2015. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Spolecne-prohlaseni-predsedu-vlad.pdf.
- ¹⁴ MPO ČR: *Podpis Memoranda o porozumění mezi ministerstvy ČR a Polska ohledně spolupráce v oblasti zemního plynu*, 24. 4. 2015. On-line: www.mpo.cz/dokument157568.html.
- ¹⁵ *PKN Orlen zřejmě v Česku přestane zpracovávat ropu, tvrdí šéf Mera*. E15.cz, 27. 3. 2015. On-line: zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/pkn-orlen-zrejme-v-cesku-prestane-zpracovavat-ropu-tvrdi-sef-mera-1175531.
- ¹⁶ MO ČR: *Ministerstvo podepsalo smlouvu o servisní podpoře vrtulníků Sokol*, 4. 11. 2015. On-line: www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministerstvo-obrany-podepsalo-smlouvu-o-servisni-podpore-vrtulniku-sokol-116358/.
- ¹⁷ AČR: *Cvičení Noble Jump ukázalo profesionalitu Sil velmi rychlé reakce NATO*, 19. 6. 2015. On-line: www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/cviceni-noble-jump-ukazalo-profesionalitu-sil-velmi-rychle-reakce-nato-111694.
- ¹⁸ Vláda ČR: *Společně prohlášení předsedů vlád*, 12. 5. 2015. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Spolecne-prohlaseni-predsedu-vlad-CR-a-SR.pdf.
- ¹⁹ MO ČR: *Čtyři státy budou společně cvičit piloty vrtulníků*, 25. 6. 2015. On-line: www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ctyri-staty-vcetne-cr-budou-spolecne-cvicit-piloty-vrtulniku-112057/.
- ²⁰ Vláda ČR: *Slavkovská deklarace*. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Slavkovska-deklarace.pdf.
- ²¹ Vláda ČR: *Pracovní plán (Slavkovského formátu)*. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/plan_cz.pdf.
- ²² Vláda ČR: *Videozáznam z tiskové konference setkání předsedů vlád ČR, SR a Rakouska ve Slavkově*, 30. 1. 2015. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/video/video-setkani-predsedu-vlad-cr-sr-a-rakouska-ve-slavkove-126393/.
- ²³ Obchodní a ekonomické informace jsou zpracovány na základě dat z webového portálu www.bussinesinfo.cz – teritoriální informace.
- ²⁴ *Trnitá třetí cesta. Kam Polsko zavede?* BussinesInfo.cz, 4. 5. 2016. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/trnita-treti-cesta-kam-polsko-zavede-77536.html.
- ²⁵ Tamtéž.
- ²⁶ Wandycz, Piotr (1998): *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti: Cena svobody*. Praha: Academia
- ²⁷ Kořan, Michal (2014): *Viktor Orbán a kyvadlo*. Natoaktual.cz, 23. 9. 2014. On-line: www.natoaktual.cz/viktor-orban-a-kyvadlo-0bj/na_analyzy.aspx?c=A140923_165158_na_analyzy_m02.